

अभ्यासप्रश्नपत्रम् - 2021-22

द्वितीय सत्रम्

कक्षा-द्वादशी

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्) (कोड सं.-322)

समय:- होराद्वयम्

सम्पूर्णाङ्काः - 40

सामान्यनिर्देशाः-

- कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 9 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
- कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 10 प्रमुखाः प्रश्नाः सन्ति ।
- उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
- प्रश्नसङ्ख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया ।
- सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
- प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

अपठितावबोधनम्

<p>1.</p>	<p>अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत</p> <p>साम्प्रतं विज्ञानेन विना जीवननिर्वाहोऽपि दुष्करः । वैज्ञानिकाः आविष्काराः जीवनोपयोगि वस्तुनिर्माणेन प्रतिपलं मानवसभ्यतायाः संस्कृतेश्च विकासम् आवहन्ति । विद्युदुपयोगः सर्वेषु क्षेत्रेषु नवीनां सृष्टिमुत्पादयति । विद्युता विद्युद्व्यजनानि संचाल्यन्ते, वातानुकूलितानि संयन्त्राणि चाल्यन्ते, भोजनं पच्यते, यन्त्रशालाः संचाल्यन्ते, वस्त्रादयो निर्मायन्ते, भवनादयः प्रकाशयन्ते च । इत्थमेव यातायातसाधनेषु रेलयानानाम्, मोटरयानानाम्, विमानानाम्, जलयान-पनडुब्बी-मोटरसाइकिल-स्कूटर-प्रभृतीनाम् आविष्काराद् यात्रायां तादृशं सौकर्यं सञ्जातं यथा सहस्रयोजनदूरमपि स्थानम् स्वल्पेनैव कालेन प्राप्तुं शक्यते । मनोरञ्जनसाधनानि, दूरवाण्या मोबाईलेत्यादि प्रयोगः चिकित्सा क्षेत्रे एक्स-रे-अल्ट्रावायलेट रेजप्रभृतीनाम् आविष्कारात् नव्या चमत्कृतिः सञ्जाता । एवं विज्ञायते यद् विज्ञानेन किमप्यपूर्वमेव जगदिदं विहितम् ।</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) केन विना साम्प्रतं जीवननिर्वाहो दुष्करः?</p> <p>(ii) वैज्ञानिकाः आविष्काराः कस्याः विकासम् आवहन्ति?</p> <p>(iii) यातायातसाधनैः यात्रायां किं संजातम्?</p> <p>(iv) विद्युतव्यजनानि कया सञ्चाल्यन्ते?</p> <p>(v) कः सर्वेषु क्षेत्रेषु नवीनां सृष्टिमुत्पादयति?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) विज्ञानेन यात्रायां किं सौकर्यं जातम्?</p> <p>(ii) चिकित्साक्षेत्रे विज्ञानस्य किं योगदानमस्ति?</p>	<p>(10)</p> <p>$\frac{1}{2} \times 4 = 2$</p> <p>$2 \times 2 = 4$</p>
-----------	--	---

	<p>(iii) विद्युता कानि कार्याणि भवन्ति?</p> <p>इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत?</p> <p>ई. यथानिर्देशम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) आवहन्ति इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किमस्ति?</p> <p>ii) 'नव्या चमत्कृतिः' इत्यत्र विशेषणपदं किमस्ति?</p> <p>(iii) 'अधिकेन' इत्यस्य विलोमपदं किम् अस्ति?</p> <p>(iv) 'संसारः' इति पदस्य पर्यायपदं किम् अस्ति?</p>	<p>1X1=1</p> <p>1X3=3</p>
	<p>रचनात्मककार्यम्</p>	
<p>2.</p>	<p>भवान् देवेशः । स्वपितरं प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषापद-सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत ।</p> <p style="text-align: right;">विवेकानन्द-छात्रावासः</p> <p style="text-align: right;">(i).....</p> <p style="text-align: right;">दिनांकः</p> <p>पूज्याः (ii)!</p> <p>सादरं प्रणामाः ।</p> <p>अत्र कुशलं तत्रास्तु । इदं विज्ञाय भवान् अतिप्रसन्नः भविष्यति यद् गतदिवसे अन्तर्विद्यालयीय- भाषणप्रतिस्पर्धायां मया (iii) स्थानं लब्धम् । क्रीडादिवसे (iv).....अहमेव प्रथमः आसम् । अस्मिन् वर्षे वार्षिकोत्सवे अहं नाट्याभिनयं (v) । अयं वार्षिकोत्सवः आगामि-सोमवासरे (vi) । विद्यालयस्य पक्षतः ह्यः एव (vii)..... प्रेषितम् । अहमपि (viii).....सूचयामि, भवान् अवश्यम् आगच्छतु । मम (ix)..... भविष्यति ।</p> <p style="text-align: right;">भवतः आज्ञाकारी पुत्रः</p> <p style="text-align: right;">(x).....</p>	<p>½x10=5</p>

मञ्जूषा-

निमन्त्रणपत्रम्, धावनप्रतियोगितायां, देवेशः, उत्साहवर्धनम्, भवन्तम्, देवघरतः
प्रथमम्, करिष्यामि, पितृमहोदयाः, आयोजयिष्यते ।

3. मञ्जूषाप्रदत्त-पदसहायतया अधोलिखितां कथां पूरयत -

½ X 10=5

श्रवणकुमारस्य मातापितरौ अतिवृद्धौ (i) । तौ श्रवणकुमारं तीर्थाटनाय
निवेदितवन्तौ । श्रवणः तौ (ii)नीत्वा तीर्थाटनाय प्रस्थितः । एकदा रात्रौ सः
तमसा (iii)तटे विश्रामाय स्थितवान् । तदानीम् एव राजा दशरथः तमसातटे
मृगयार्थम् आगतः । रात्रौ श्रवणः मातापित्रोः पिपासा-शान्त्यर्थं (iv)
.....आदाय नदीतटम् आगतः । जलपूरणकाले घटशब्दं गजशब्दं मत्वा दशरथः
(v)बाणं मुक्तवान् । अनेन (vi)..... श्रवणकुमारः मृतः ।
(vii)..... एतद् दृष्ट्वा चिन्तितः अभवत् । सः जलपूर्णं घटं गृहीत्वा श्रवणस्य पित्रोः
समीपम् अगच्छत्, (viii)च अतिष्ठत् । पितृभ्यां पृष्टः सः सर्वं वृत्तम्
(ix)..... । पुत्रवियोग-दुःखितौ तौ दशरथाय शापम् दत्तं यत् सोऽपि (x)
.....दुःखी सन् मृत्युं प्राप्नुयात् इति ।

मञ्जूषा-

तुलायाम्, नद्याः, आस्ताम्, शब्दभिदम्, राजा, तूष्णीम्, घटम्, बाणेन, अकथयत्,
पुत्रवियोगे

अथवा

अधोलिखितसंवादे रिक्तस्थानानि पूरयन्तु ।

1X5=5

सोमः - भवती कस्मिन् विद्यालये पठति?

सृष्टिः (1) ।

<p>सोमः भवती कति वादने विद्यालयं गच्छति?</p> <p>सृष्टिः (2)..... ।</p> <p>सोमः - भवती विद्यालयात् कदा आगच्छति?</p> <p>सृष्टिः (3) ।</p> <p>सोमः - सायंकाले भवती किं करोति?</p> <p>सृष्टिः (4) ।</p> <p>सोमः - भवती कदा शयनम् करोति?</p> <p>सृष्टिः- (5)..... ।</p>	
<p>4. “भारतीय-कृषकः” इति विषये प्रदत्तशब्दसहायतया पञ्चवाक्येषु एकम् अनुच्छेदं लिखत ।</p> <p>(मञ्जूषाप्रदत्तपदानां सहायता अपेक्षिता चेत् ग्रहीतव्या अन्यथा स्वयं चिन्तयित्वा स्वतन्त्ररूपेण लेखितव्यम् ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; text-align: center;"> <p>अन्नम्, वपति, वर्षाजलम्, बीजानि, कृषिक्षेत्रेषु, पशवः, शोचनीयदशा, आधुनिकसाधनैः, परिश्रमम् ।</p> </div> <p style="text-align: center;">अथवा</p>	<p>1X5=5</p>
<p>निम्नलिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत -(केवलं वाक्यपञ्चकम्)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. मोहन गीत गाता है । Mohan sings a song. 2. मैं रोहतक में रहता हूँ । I live in rohtak. 	<p>1X5=5</p>

	<p>3. विद्यालय के दोनों ओर पेड़ हैं । There are trees on both sides of the school.</p> <p>4. सीता राम के साथ जाती है । Seeta goes with Ram.</p> <p>5. कक्षा में कितने छात्र हैं ? How many students are there in the class.</p> <p>6. धनी निर्धन को रुपए देता है । The rich gives money to the poor.</p> <p>7. कोलाहल मत करो । Do'nt make a noise.</p>	
	पठितावबोधनम्	
5.	<p>अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत -</p> <p>ततो मुञ्जः प्राह-भोजस्य जन्मपत्रिका विधेहि इति । विप्रः जन्मपत्रिका विधाय उक्तवान्- पञ्चाशत्पञ्चवर्षाणि सप्तमासदिनत्रयम् ।</p> <p>भोजराजेन भोक्तव्यः सगौडो दक्षिणापथः ।।</p> <p>भोजविषयिणीम् इमां भविष्यवाणीं निशम्य मुजो विच्छावदनोऽभूत् । ततो राजा ब्राह्मणं संप्रेष्य निशीथे शयनमासाद्य व्यचिन्तयत्-यदि राजलक्ष्मीर्भोजकुमारं गमिष्यति, तदाहं जीवन्नपि मृतः । ततश्च अभुक्त एव सः एकाकी किमपि चिन्तयत्वा बंगदेशाधीश्वरं वत्सराजं समाकारितवान् वत्सराजश्च धारानगरीं सम्प्राप्य राजानं प्रणिपत्योपविष्टः । राजा च सौधं निर्जनं विधाय वत्सराजं प्राह-त्वया भोजो भुवनेश्वरी-विपिने रात्रौ हन्तव्यः, छिन्नं च तस्य शिरः मत्पार्श्वे अन्तःपुरम् आनेतव्यम् । एतन्निशम्य वत्सराजः उत्थाय नृपं नत्वा प्रावोचत्-यद्यपि देवादेशः प्रमाणम्, पुनरपि किञ्चिद् वक्तुकामोऽस्मि, सापराधमपि मे वचः क्षन्तव्यम् । देव! पुत्रवधो न कदापि हिताय भवतीति ।</p>	3

	<p>अ. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) विप्रः कस्य जन्मपत्रिकां अरचयत्?</p> <p>(ख) केन सगौडो दक्षिणापथः भोक्तव्यः भवेत्?</p> <p>(ग) कस्य वधः न कदापि हिताय भवति</p> <p>अ. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नकम्)</p> <p>(क) राजा निशीथे शयनमासाद्य किम् अचिन्तयत्?</p> <p>(ख) वत्सराजः कस्य देशस्य राजा आसीत्?</p>	<p>$\frac{1}{2} \times 2 = 1$</p> <p>$2 \times 1 = 2$</p>
<p>6.</p>	<p>अधोलिखितं पद्यं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत -</p> <p>"दम्भो दर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च । अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ।। दैवी संपद् विमोक्षाय निबन्धायासुरी मता । मा शुचः सम्पदं दैवीमभिजातोऽसि पाण्डव ।।"</p> <p>(अ) एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) विमोक्षाय का मता?</p> <p>(ख) दैवीं सम्पदं कः न शोचते?</p> <p>(ग) प्रथमे श्लोके कीदृशी सम्पद् व्याख्याता?</p> <p>(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नकम्)</p> <p>(क) आसुरी-सम्पदः कानि लक्षणानि अत्र कथितानि?</p> <p>(ख) निबन्धाय का मता?</p>	<p>3</p> <p>$\frac{1}{2} \times 2 = 1$</p> <p>$2 \times 1 = 2$</p>

7.	<p>अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत -</p> <p>कुण्डला - गृहस्थाश्रमं प्रविश्य स्वशिशूनां चरित्रनिर्माणं मातुरधीनम् । तत्र का विचारणा? मदालसा- यथाहं पश्यामि पुरुषः भार्यायां स्वाधिपत्यं स्थापयति । द्रौपदी स्वीयां सम्पत्तिं मन्यमानः युधिष्ठिरः तां द्यूते हारितवान् यथा सा निर्जीवं वस्तु आसीत् । कुण्डला- निर्जीवा तु नासीत् परं युधिष्ठिरस्य एषा एव चिन्तनसरणिः आसीत् इति प्रतीयते । मदालसा- हरिश्चन्द्रः स्वपत्नीं शैव्यां पुत्रं रोहितं च जनसंकुले आपणे विक्रीतवान् । नास्ति मे मनोरथः ईदृशं पत्नीपदमंगीकर्तुम् । कुण्डला- कटुसत्यं खल्वेत् । परं सखि! अस्मिन् संसारे विभिन्नप्रकृतिकाः पुरुषाः वसन्ति । स्वप्रकृत्यनुकूलः वरः अपि प्राप्यते । त्वं तु नवनवोन्मेषशालिन्या प्रतिभया विहितैः नूतनैः प्रयोगैः अस्मान् सर्वान् विस्मापयसि । गृहस्थाश्रमोऽपि एका प्रयोगशाला यस्यां त्वं स्वज्ञानविज्ञानयोः प्रयोगं कर्तुं शक्यसि ।</p> <p>(क) एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) युधिष्ठिरः कां द्यूते हारितवान्?</p> <p>(ii) पुरुषः कस्यां स्वाधिपत्यं स्थापयति?</p> <p>(iii) हरिश्चन्द्रस्य पुत्रस्य नाम किम्?</p> <p>(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नैकम्)</p> <p>(i) अस्मिन् संसारे कीदृशाः पुरुषाः वसन्ति?</p> <p>(ii) मदालसा कथं सर्वान् विस्मापयति?</p>	<p>3</p> <p>$\frac{1}{2} \times 2 = 1$</p> <p>$2 \times 1 = 2$</p>
8.	<p>अधोलिखितस्य पद्यस्य भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>गुणी गुणं वेत्ति न वेत्ति निर्गुणः बली बलं वेत्ति न वेत्ति निर्बलः ।</p>	<p>$\frac{1}{2} \times 4 = 2$</p>

पिको वसन्तस्य गुणं न वायसः

करी च सिंहस्य बलं न मूषकः ।।

भावार्थः - गुणवान् नरः एव (i)..... जानाति न तु गुणहीनः यथा (ii)..... एव वसन्तस्य गुणं

जानाति काकः न । बलवान् (iii) एव बलं जानाति बलहीनः नरः न, यथा गजः एव (iv)..... बलं जानाति मूषकः न ।

मञ्जूषा

सिंहस्य, नरः, गुणान्, पिकः

अथवा

प्रदत्त-भावार्थत्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत-

1. न दुर्जनः सज्जनतामुपैति शठः सहस्रैरपि शिक्ष्यमाणः ।

(क) दुष्टः शठान् शिक्षां ददाति ।

(ख) शठः सज्जनेभ्यः सहस्रधा शिक्षयन्ति ।

(ग) दुर्जनः सहस्रैः जनैः अपि शिक्ष्यमाणः सज्जनतां न उपैति ।

2. जनाः न विदुरासुराः ।

(क) विदुरः एकः जनः अस्ति ।

(ख) जनाः असुरान् विदुः ।

(ग) आसुराः नराः न जानन्ति ।

	<p>9. अधोलिखित-अन्वये मञ्जूषायाः साहाय्येन रिक्तस्थानानि पूर्यत -</p> <p>न दुर्जनः सज्जनतामुपैति शठः सहस्रैरपि शिक्ष्यमाणः । चिरं निमग्नोऽपि सुधा-समुद्रे न मन्दरो मार्दवमभ्युपैति ।।</p> <p>अत्रयः - शठः दुर्जनः सहस्रैः (i) शिक्ष्यमाणः सज्जनतां न (ii) । चिरं (iii) निमग्नः अपि मन्दरः (iv) न अभ्युपैति ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px auto; width: fit-content;"> <p>उपैति, सुधासमुद्रे, मार्दवम्, अपि</p> </div>	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$										
	<p>10. 'क' स्तम्भस्य वाक्यांशस्य 'ख' स्तम्भस्य वाक्यांशेन सह मेलनं कुरुत -</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <thead> <tr> <th style="text-align: center; width: 50%;">'क'</th> <th style="text-align: center; width: 50%;">'ख'</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>(I) आसुरीं योनिमापन्ना</td> <td>(I) संसारेषु नराधमान् ।</td> </tr> <tr> <td>(ii) त्रिविधं नरकस्येदं</td> <td>(ii) मोहजालसमावृताः ।</td> </tr> <tr> <td>(iii) तानहं द्विषतः क्रूरान्</td> <td>(iii) मूढा जन्मनि जन्मनि ।</td> </tr> <tr> <td>(iv) अनेकचित्तविभ्रान्ता</td> <td>(iv) द्वारं नाशनमात्मनः ।</td> </tr> </tbody> </table>	'क'	'ख'	(I) आसुरीं योनिमापन्ना	(I) संसारेषु नराधमान् ।	(ii) त्रिविधं नरकस्येदं	(ii) मोहजालसमावृताः ।	(iii) तानहं द्विषतः क्रूरान्	(iii) मूढा जन्मनि जन्मनि ।	(iv) अनेकचित्तविभ्रान्ता	(iv) द्वारं नाशनमात्मनः ।	$\frac{1}{2} \times 4 = 2$
'क'	'ख'											
(I) आसुरीं योनिमापन्ना	(I) संसारेषु नराधमान् ।											
(ii) त्रिविधं नरकस्येदं	(ii) मोहजालसमावृताः ।											
(iii) तानहं द्विषतः क्रूरान्	(iii) मूढा जन्मनि जन्मनि ।											
(iv) अनेकचित्तविभ्रान्ता	(iv) द्वारं नाशनमात्मनः ।											